

CAP A UNA CIUTADANIA UNIVERSAL

Apunts sobre el III Fòrum Social Mundial de les Migracions

El mes de setembre passat es va celebrar el III Fòrum Social Mundial de les Migracions (FSMM) a la ciutat de Rivas (Madrid), on es reuniren gairebé tres mil participants i representants del món associatiu per analitzar aquest fenomen tan complex i alhora tan natural com són les migracions.

Ara que sembla que la crisi econòmica obre la porta a les declaracions de caire més populista per part de molts polítics i quan pertot arreu, enlloc d'estimular la pedagogia i la pràctica de la convivència, s'enforteixen els discursos i les polítiques contra els migrants no acabats, es fa més necessària que mai la coordinació de les organitzacions de migrants, i de la resta de la societat civil, per tal de defensar els seus drets.

Durant tres dies, gent vinguda de tot arreu va reflexionar i compartir experiències sobre els moviments migratoris, les seves causes, la situació dels mal anomenats països d'origen i països de destinació, les polítiques de control i restricció d'aquests moviments i, molt especialment, el drama humà que suposa, no el fet de partir, sinó de veure't obligat a deixar de ser ciutadà a casa teva per convertir-te en "il·legal" en una terra inhòspita.

La recent *Directiva de la Vergonya*,¹ aprovada pel Parlament Europeu el 18 de juny, va ser objecte de nombroses crítiques, així com la política del "tot seguretat" que s'està establint als països enriquits. Un exemple que il·lustra la fortalesa en què s'ha convertit aquest continent esporuguit, pàtria, diuen, de la democràcia i la llibertat modernes, és la "recepció" que la policia va dispensar a una participant al Fòrum, Larisa Duarte,² una activista panamenya d'organitzacions camperoles i indígenes que va passar 18 hores tancada en una cel·la de l'aeroport de Barajas sense que fos acusada ni informada de res, tot i estar becada pel Fòrum i disposar d'una carta d'invitació del president del Comitè Espanyol d'Ajuda al Refugiat (GEAR). Tot i així, Larissa va tenir més sort que els 40 delegats i delegades del Fòrum que no han pogut obtenir un visat d'entrada a Espanya.

Ara, es fa més necessària que mai la coordinació de les organitzacions de migrants, i de la resta de la societat civil, per tal de defensar els seus drets

Però no només es va parlar de polítiques repressives

El Fòrum estava organitzat entorn de cinc eixos temàtics: Globalització i migracions, Societats d'origen i alternatives al desenvolupament, Fronteres i drets humans, Societats d'arribada i situació dels migrants, i Asil, refugi i desplaçament. Els nombrosos tallers i debats sobre aquests temes van donar per a molt en un temps tan curt com són tres dies, però es va trobar a faltar un eix temàtic dedicat a la relació entre medi ambient i desplaçaments humans o, com se solen anomenar de manera més vistosa, refugiats climàtics.

Ara que ens adonem dels clars lligams que uneixen la globalització neoliberal i el mercat desbotcat, l'explotació dels treballadors arreu del món, els moviments migratoris, la violació dels drets humans, la manca de democràcia real a molts països, l'enfortiment del discurs securitari i els conflictes bèl·lics, seria un error oblidar que la degradació del medi ambient alimenta i es nodreix al mateix temps de tots aquests fenòmens.

Gairebé únicament François Houtart, fundador del Centre Tricontinental (CETRI) de la Universitat Catòlica de Lovaina i de la revista *Alternatives Sud*, va referir-se durant la conferència inaugural a la rellevància que té la degradació del medi ambient en totes les seves manifestacions en relació amb el fenomen migratori.

Els nombrosos debats i seminaris van ser, tot i així, molt rics. Atesa la impossibilitat de tractar-los tots en l'espai d'un article,³ em centraré en aquells temes més rellevants amb relació a la cooperació al desenvolupament.

¹ La Directiva de Retorn, presentada com un avenç en la protecció dels drets dels immigrants a Europa, estableix criteris comuns per a l'expulsió i retenció d'immigrants fins a 18 mesos per simples decisions administratives, sense que sigui necessària la intervenció d'un jutge o d'un tribunal.

² Per llegir una informació més completa sobre aquest cas, podeu visitar el bloc del III FSMM a la pàgina <<http://www.elblogdelforo.net/?p=396>>.

³ Per a aquells que vulguin consultar amb més detall el contingut d'aquests debats, les diverses ponències i intervencions haurien d'estar disponibles a la pàgina web del III FSMM: <<http://www.fsmm2008.org>>.

I la cooperació al desenvolupament dins tot això?

Dues coses van quedar clares durant el Fòrum: d'una banda, existeix un gran volum de diners que parteixen dels països enriquits cap als països empobrits i, de l'altra, existeix un volum igualment gran de recursos humans i monetaris que parteixen dels països empobrits cap als països enriquits. Això, que sembla gramaticalment tan equilibrat no ho és tant en termes de riquesa "real".

Dintre del primer tipus de flux, trobem l'ajuda oficial al desenvolupament (AOD) i les famoses remeses. L'AOD és el gran instrument que Occident va crear després de la segona guerra mundial per tal de "promoure el desenvolupament" dels pobles del món. Aquesta ajuda, pot ser lligada o deslligada, directa o a través d'organitzacions internacionals o no governamentals. En tot cas, l'AOD és el gran argument de les principals potències econòmiques quan són acusades de no fer res contra les desigualtats planetàries, però en 50 anys els seus resultats són, en gran manera, decebedors (especialment en el cas d'Àfrica).

Les remeses són un tema tan complex com l'AOD. En poques paraules, es tracta dels diners que els immigrants envien als seus països d'origen a través de transferències privades. El volum d'aquestes remeses i el seu impacte sobre l'economia dels països que les reben és enorme, però les remeses generen molts interrogants quan se les vol associar a les polítiques de desenvolupament.

De manera generalitzada, els participants al FSMM criticaren els intents de diversos països de reemplaçar l'AOD pels fluxos de remeses dels migrants. Això, no tan sols suposa una irresponsabilitat per part dels països rics, sinó que, a més, pot estimular dinàmiques perverses als països que reben aquestes remeses: d'una banda, es pot fomentar la dependència d'aquests diners (allò que un participant africà va anomenar "villages sous perfusion", pobles sota perfusió) i afectar, a més, de manera negativa la productivitat dels pobles que les reben (si s'abandonen les activitats econòmiques tradicionals en benefici d'aquestes "rendes" exteriors).

D'altra banda, l'impacte d'aquestes remeses sobre la pobresa i la desigualtat és, com a mínim, dispar: sovint, aquells que emigren a un altre país no són els més pobres, sinó persones amb una mínima capacitat d'estalvi o d'endeutament i moltes vegades amb estudis, la qual cosa provoca que les remeses que aquestes persones envien beneficiïn sobretot la classe mitjana o mitjana-baixa.⁴

Això no vol dir que els migrants no puguin participar en la transformació de les seves societats d'origen, però potser n'hauríem de facilitar igualment la implicació dins les societats d'acollida. En tot cas, la participació social necessita, com a mínim, dues condicions per ser efectiva.

La primera és l'organització dels migrants, és a dir, l'enfortiment de les associacions i moviments de migrants i la coordinació dels seus esforços. Això és el que fan les organitzacions de migrants a Holanda, per exemple, on enguany s'ha creat el Diaspora Forum for Development (DFD), que reuneix organitzacions de migrants de 16 països (Argentina, Sudan, Filipines, Somàlia, Bolívia, Camerun, Afganistan, Ghana, Guinea, Burundi, Congo, Tanzània, Turquia, Bangladesh, Etiòpia i Indonèsia), per tal de coordinar les accions d'aquestes entitats en l'àmbit del desenvolupament i de les migracions.

⁴Una altra conseqüència negativa o preocupant de les remeses deriva del fet que els costos de l'enviament de diners fan que una part important d'aquestes transferències es faci de manera informal, amb la qual cosa augmenten els fluxos de divises no controlats.

© Pau de Vilchez

La segona condició és el reconeixement dels drets de participació dels migrants a la vida social i política del país. Díficil, segurament, però no impossible. Al mateix temps que s'aixequen barres i murs sobre mars i deserts, i mentre els drets fonamentals i la protecció jurídica de les persones migrants es veuen amenaçats als països del Nord, altres països opten per abordar la qüestió amb més valentia política. És el cas de l'Equador. Durant una de les taules rodones, l'expresident de l'Assemblea Constituent Equatoriana, Alberto Acosta, va fer una estimulante presentació de les novetats que el projecte constitucional⁵ incorpora amb relació a les persones migrants. La llista és llarga i en citarem només alguns exemples: les persones estrangeres tindran els mateixos drets i deures que les equatorianes (art. 9); ningú no podrà ser discriminat per raó de la seva condició migratòria (art. 11.2); es reconeix el dret de les persones a migrar i no s'identificarà ni es considerarà cap ésser humà com a il·legal per la seva condició migratòria (art. 40); les persones estrangeres residents a l'Equador tenen dret al vot sempre que hagin residit legalment al país almenys cinc anys (art. 63); l'Equador propugna el principi de ciutadania universal, la lliure mobilitat de tots els habitants del planeta i la fi progressiva de la condició d'estranger com a element transformador de les relacions desiguals entre els països, especialment Nord-Sud (art. 416).

Cal que les nostres democràcies s'obrin a totes i a cadascuna de les persones que hi viuen, sense pors i amb confiança

Segunda Declaración de Rivas, adoptada por la Asamblea de los movimientos sociales reunidos durante el III FSMM (extractos):

(...) En las condiciones actuales del capitalismo mundial, las personas migrantes somos una muestra evidente de las desigualdades económicas y sociales entre los países y dentro de los países. Situación que se profundiza por la sincronía de una crisis mundial, multidimensional: económica, ambiental, alimentaria y energética.

La construcción de muros geográficos, políticos, legales y culturales, como la directiva europea de "la vergüenza", y otras leyes públicas y disposiciones oficiales similares, son una estrategia criminalizante que, en aras de la mayor rentabilidad del capital internacional, elimina todos los derechos humanos.

(...) Afirmamos la necesidad de defender, reivindicar, extender, frente al trabajo forzado, esclavo y precario, el trabajo digno para una vida digna, que integre libertad, igualdad de trato y contraprestaciones negociadas adecuadas para todas las personas trabajadoras. (...) Promovemos la ciudadanía universal y ratificamos el derecho de las personas a la libre movilidad como establece la Declaración Universal de los Derechos Humanos.

* Per consultar el text complet de la Declaració, podeu anar a la pàgina web <<http://www.fsmm2008.org/declaracionrivas2.php>>.

Amb relació al segon tipus de fluxos, els que van dels països empobrits cap als països enriquits, n'esmentaré dos: el reemborsament del deute extern i la pèrdua de cervells o *brain drain*.

El deute extern va ser l'objecte de diversos debats en els quals se'n va discutir el caràcter eminentment pervers i contradictori amb els objectius de desenvolupament que els països de les Nacions Unides van acordar l'any 2000 a Nova York. Més enllà de les denúncies sobre la il·legitimitat del deute o de l'aparició de nous conceptes, com el deute ecològic, el fet, dramàtic i eloqüent, és que, avui, la meitat del PIB africà es destina a pagar el deute extern.

La pèrdua de cervells ha estat igualment objecte de nombroses anàlisis, tant en la seva dimensió de sortida dels ciutadans preparats dels seus països d'origen (*brain drain*) com en la perspectiva de la infravaloració de les capacitats d'aquestes persones migrants, quan sovint es veuen obligades a realitzar tasques molt per sota de les seves capacitats laborals (*brain waste*).

Escoltant tots aquests arguments i totes aquestes xifres durant tres dies, una idea em colpí: la cooperació al desenvolupament o és hipòcrita o és esquizofrènica.

Si no ens volem resignar a cap d'aquestes alternatives cal que adoptem una visió més lúcida de les desigualtats globals i que treballem conjuntament, sense subordinacions de cap tipus, amb les societats i els pobles que pretenem "ajudar". I cal que les nostres democràcies s'obrin a totes i a cadascuna de les persones que hi viuen, sense pors i amb confiança.

Per això lluiten totes les persones que es van reunir a Rivas. El camí no és fàcil, però el resultat en val la pena. D'aquí a dos anys, quan el IV Fòrum Social Mundial de les Migracions s'obri a Quito, serà el moment de veure fins on hem avançat.

Pau de Vilchez Moragues

Tècnic de Cooperació - Àrea Mediterrània i Cooperació Directa
Agència de Cooperació de les Illes Balears (ACIB)

⁵És encoratjador que, malgrat la ferotge campanya duta a terme pels alts estaments de l'Església catòlica i la patronal d'aquest país, els equatorians hagin votat massivament a favor de la proposta de Constitució. Ara cal que les organitzacions socials continuïn lluitant perquè aquest exemple sigui imitat.